

IVAN ŠUŠA

**VEDECKO-PEDAGOGICKÝ ASPEKT SLOVAKISTIKY
VO VZŤAHU K AREÁLOVOSTI
NA ZAHRANIČNYCH LEKTORÁTOCH****Abstract**

The author of the present study discusses the important role of a lector of a foreign language (in this particular case – a lector of Slovak language and literature) mainly focusing on his pedagogical and academic profile. Emphasis is laid not only on linguistic preparation and erudition, but also (actually, primarily) on literary, social, political and cultural qualifications. By providing specific examples, the study demonstrates the importance of areal character of teaching of foreign languages (historical and cultural analogies and differences, relations between social and academic disciplines etc.)

Abstrakt

Autor uvedenej štúdie sa zameriava na nezastupiteľnú úlohu lektora cudzieho jazyka (v tomto konkrétnom prípade lektora slovakistiky) s dôrazom na jeho pedagogický a vedecký profil. Zvýrazňuje nielen dôležitosť jazykovej prípravy a erudície, ale aj (a najmä) literárny, spoločensko-politický a kultúrny rozmer jeho pôsobenia smerom k cudzincom. Štúdia na konkrétnych príkladoch demonštruje dôležitosť areálového chápania výučby cudzieho jazyka (dejinná blízkosť, príbuznosť a diferenciácia jednotlivých vedeckých a spoločenských matérií a pod.).

Key Words

Slovak as a foreign language ■ Slavonic studies ■ areal studies ■ Slovak and Italian literary relations

Kľúčové slová

slovenčina ako cudzí jazyk ■ slavistika ■ areálové štúdie ■ slovensko-talianske literárne vzťahy

Úvod

Neapolská univerzita „l’Orientale“, na ktorej autor tohto príspevku pôsobil ako lektor slovenského jazyka a kultúry Ministerstva školstva SR, patrí medzi

známe univerzity vo vyučovaní cudzích jazykov a literatúr a v prípade slavistiky (so zameraním na tzv. východoeurópske jazyky a literatúry) je považovaná za jednu z najprestížnejších v celom Taliansku. Na tamojšej Filozofickej fakulte sa študujú okrem tzv. „veľkých“ jazykov (ako sú angličtina, francúzština či španielčina) aj holandčina, finčina, švédčina, albánčina, maďarčina, zo slovanských jazykov slovenčina, čeština, poľština, bulharčina, srbochorvátčina či slovinčina. Slovakistika (podobne ako bohemistika, ktorá má v Neapole taktiež svoj lektorát) je súčasťou Katedry východoeurópskych štúdií (upozorňujeme na geopolitický, nie na jazykovo-genetický aspekt názvu¹) a vyučuje sa v rámci interdisciplinárne chápaného odboru odboru Kultúrne vzťahy s východnou Európou (nevylučuje sa, že v čase publikovania tohto príspevku to už bude inak – jednotlivé odbory, resp. študijné programy v súčasnosti prechádzajú v Taliansku zložitými reformami). Ako hovorí i samotný názov odboru, štúdium smeruje k formovaniu všestranne zdatného odborníka – či už na úrovni jazykovej (študent si volí tri jazyky, podmienkou je minimálne jeden jazyk z „východnej Európy“), literárno-kultúrnej (znalosť literatúry) a spoločensko-politickej (znalosť reálií)² – teda človeka, ktorý je schopný sa pohybovať v interdisciplinárnom priestore a kontexte. Tomuto modelu sú prispôsobované i prednášky. Prítomnosť lektora (aj keď od tohto roka na základe administratívneho rozhodnutia v Taliansku bohužiaľ len v pozícii tzv. jazykového spolupracovníka, čo je nepochybne ochudobnenie pozície lektorov kultúrnej výmeny) zdôrazňuje dôležitosť konkrétneho kontaktu študijného odboru s danou krajinou, jazykom, literatúrou a jeho kultúrou.

Prezentácia súčasnej slovakistiky a jej vzťah k prijímajúcej zložke

Vo vyučovaní slovenskej literatúry pre cudzincov (v tomto konkrétnom prípade na neapolskom lektoráte³, uvedená myšlienka je však myslená všeobecne) je v rámci prednášok potrebné poukázať nielen na korene našej (slovenskej a slovanskej) literatúry (nehovoriac o súčasti mediteránneho okruhu), hlavných

¹ Odborníkov zo strednej Európy tento fakt nepochybne prekvapí. Aj po vyše dvadsiatich rokoch od pádu socializmu v satelitných štátoch Sovietskeho zväzu, sa používa na označenie geografického regiónu strednej Európy výraz „východná Európa“. Prekvapiť môže i taliansky termín „orientálne“ (ako východné) jazyky, do ktorého zaraďujú i albánčinu, rumunčinu (ako románsky jazyk) či finčinu (finčinu pravdepodobne kvôli ungrofínskej báze – teda vo vzťahu k maďarčine).

² P. Prando: European federalist vision and its compatibility with the ideas of the phenomenon of multiculturalism. In: Intercultural dialogue. Prešov: Grafotlač, 2009

³ V Neapole v minulosti pôsobili ako lektori aj básnik Milan Rúfus, prekladateľka Viliam Turčány a František Hruška, lingvistka a prekladateľka Adriana Ferenčíková či literárne teoretičky Anna Kruláková a Marta Kerul'ová.

predstaviteľov v jednotlivých obdobiach (t. j. v rámci periodizácie literatúry od staršej až po súčasnú slovenskú literatúru), ale najmä na vzájomné interferencie a na autorskú spoluprácu⁴. Aj keď sú programy na jednotlivých lektorátoch koncipované ako štúdium dejín národnej literatúry, je nosné zdôrazniť i komparatívny aspekt štúdia literatúry, t. j. v bilaterálnom kontexte. Ako v tejto súvislosti (v kontexte kritérií, podľa ktorých je potrebné zaraďovať jednotlivé javy do dejín literatúry) konštatuje český slavista Ivo Pospíšil, jedným z dôležitým kritérií (stanovuje ich osem) je aj „komparatívne vzťahové kritérium, vyjadrujúce vzťah danej literatúry alebo literatúr k prijímajúcemu prostrediu“⁵ (napríklad konkrétne v slovensko-talianskom kontexte je dôležité spomenúť Ústav Cyrila a Metoda v Ríme, predstaviteľov katolíckej moderny, kultúrne, literárne i jazykovo naviazaných na Taliansko a Vatikán – nehovoriac o prekladovej aktivite – či memoáre židovských autorov, ktorí sa vo svojich spomienkach vracajú do spoločnej fašistickej histórie Slovákov a Talianov a pod). Práve tieto „biele miesta“ (nielen tie z obdobia po roku 1948) je potrebné zaplniť.

Buďme však konkrétni. Málo sa napríklad vie – a to na oboch stranách – o osudoch talianskych a slovenských židov, internovaných v spoločných koncentračných táborech. Títo autori (neboli to len židia, ale i partizáni, príslušníci rôznych menšín a pod.) priniesli po vojne svoje spomienky vo forme memoárov⁶, čím obohatili predovšetkým literárny kontext (na Slovensku z ideologických dôvodov mohli vyjsť uvedené diela, vrátane prekladov talianskych memoárov, až po zmenu spoločensko-politickej situácie v Československu), ale i historický kontext (najmä z poľského lágru z Osvienčimu).⁷ Preto som sa

4 Porov. aj Pospíšil, I. *Comparative Cultural Studies in Central Europe*. Brno: Masarykova univerzita, FF, Ústav slavistiky, 2004.

5 I. Pospíšil: Úspešný pokus o smérovou a personalistickou historií moderní ruské literatury. In: *Slavica Litteraria*, roč. 11., č. 2, Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 88.

6 Porov. aj I. Šuša: Šoa v medziliterárnom (slovensko-talianskom) kontexte na podklade memoárovej prózy. In: *Preklad a tlmočenie 8*. Banská Bystrica: FHV UMB, Katedra slovenského jazyka a literatúry, oddelenie translológie, 2009.

7 Málo sa vie, že napríklad Liana Milluová zobrazuje negatívnu postavu – Slovenku, spolupracovníčku Mengeleho (*Birkenauký dym*, v tal. *Il fumo di Birkenau*). Zážitky z koncentračného tábora v Birkenau zobrazuje vo svojich memoároch aj Giuliana Tedeschiová vo svojom diele *Je bod na zemi...* (v tal. *C'è un punto della terra...*) V diele, ktoré vyšlo až v roku 1989 v Turine, autorka líči osudy talianskych, francúzskych, gréckych, maďarských, poľských, ruských, juhoslovanských a slovenských židovských žien a ich vzájomnú koexistenciu. Lidia Beccaria Rolfi uvažuje vo svojom diele *Ženy z Ravensbrücku* (v tal. *Le donne di Ravensbruck*) o československých ženách (aj keď v čase internovania v tábore bolo Československo rozdelené) a hovorí o Československu a menuje „prvé transporty československých žien“ (s. 16). V ďalšej časti diela hovorí o československej lekárke Zdene, ktorá bola „výnimočnej krásy a mimoriadne milá“ a o československej personalistke Annie a o vzťahoch k nim. Primo Levi zasa zobrazuje v diele *Je to človek?* (v tal. *Se questo è un uomo*) slovenského obchodníka Schenka, v diele *Primerie* (v tal. *La Tregua*) zobrazuje aj slovenské prostredie, ktorým prechádza na ceste z koncentračného tábora.

rozhodol ponúknuť študentom slovakistiky sériu prednášok práve na uvedenú tému – teda holokaust v slovenskej a talianskej literatúre. Ide totiž o tému, ktorá sa dotýka bezprostredne oboch našich národov (teda spomínaný bilaterálny aspekt), a navyše, je to téma „nadrárodná“, európska. Hrôzy holokaustu totiž zasiahli Európu bez ohľadu na hranice. Mimochodom, špecifikom študentov slovakistiky v Neapole je navyše to, že väčšina z nich je poľskej národnosti – informácie, týkajúce sa napr. internovania slovenských židovských autorov v poľskom Osvienčime majú pre nich špecifický význam (svojimi otázkami prejavovali mimoriadny záujem)⁸, pre študentov talianskej národnosti ide zasa o tému novú a originálnu, o vzájomných historických a literárnych interferenciách nevedeli dovtedy nič.⁹

Takto poňatú ému bolo potrebné traktovať na interdisciplinárnej areálovej úrovni – t. j. poukázať na historický aspekt (spoločné a rozdielne prvky v histórii Slovenska, Talianska a v európskom kontexte v uvedenom období), literárny aspekt (priblíženie osobností slovenskej a talianskej memoárovej literatúry – Primo Levi ako nosná osobnosť talianskych židovských autorov a Juraj Špitzer, Leo Kohút, Iboja Wandall-Holmová, rodina Gilovcov, Max Stern zo slovenských židovských autorov), vrátane žánrovo-kompozičného charakteru memoárových diel¹⁰ a napokon aspekt jazykový (usúvzťažnenie jazykového

⁸ Porov. aj Kiseľová, N. Areálové vzájomné vzťahy slovanských jazykov centrálnej zóny. Banská Bystrica: Filologická fakulta UMB, 2002.

⁹ Úroveň slovenského jazyka študentov je rôzna. Aj keď recepcia slovenčiny je lepšia v prípade slovanských študentov, blízkosť kódu ich však zvädza k simplifikácii, k „presahu“ rodného jazyka do cudzieho jazyka. Ako uvádza Eva Čulenová, dôležité je „zoznamovanie sa so študentom a získavanie prvotných informácií o jeho doterajších znalostiach slovenčiny, ktorá je pre neho cudzím jazykom. Táto fáza je veľmi dôležitá, pretože od diagnostikovania študentových vedomostí zo slovenského jazyka sa „odráža“ celý proces vyučovania. (E. Čulenová: Práca so študentom na začiatku kurzu slovenského jazyka pre cudzincov. In: Slovenčina v menšinovom prostredí. Štúdie z II. medzinárodnej vedeckej konferencie Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku. Békešská Čaba, 17.–18. októbra 2007. Békešská Čaba, 2008). Úroveň študentov poľštiny a slovenčiny nie je rovnaká, k slovenčine sa dostali až vo veku 20 rokov. Ako uvádza L. Gyorgy, rozlišujeme simultánny a sukcesívny bilingvizmus. Autor uvažuje o slovensko-maďarských bilingvistoch v okrese V. Krtíš (okrem aditívnych bilingvistov), ktorí sú príslušníkmi skupiny simultánneho bilingvizmu, vychádzajúc zo Štefánikových úvah, že simultánny bilingvizmus je stav, keď si dieťa osvojuje dva jazyky súčasne od začiatku, alebo keď si začne osvojovať druhý jazyk ešte pred dovŕšením vekovej hranice troch rokov. Po prekročení tejto hranice hovorí o sukcesívnom bilingvizme. L. Gyorgy: Slovensko-maďarský bilingvizmus na národnostne zmiešanom území (okres Veľký Krtíš). In: Slovenčina v menšinovom prostredí. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 2008, s. 226).

¹⁰ Napríklad Ivo Pospíšil rieši žánrový aspekt a charakteristiky kroniky (napr. aj v súvislosti s dielom Natalie Ginsburgovej Drahý Michele (*Caro Michele*) a uvažuje aj „o autobiografickom románe, uzavretom do rámca kroniky Rodinný lexikon (*Lessico familiare*). (I. Pospíšil: Labyrint kroniky Brno, 1986). Porov. aj I. Šuša: K terminologickej diferenciacii v oblasti žánrovej klasifikácie z aspektu česko-slovenskej a talianskej teórie literatúry. In: Litteraria

plánu v rámci štruktúry daného literárneho diela). V rámci toho bolo žiaduce používať aj metodológiu literárnej komparatistiky (najmä pokiaľ ide o kontaktoológiu a typológiu, usúvzťažnenú aj v spoločných prácach slovenskej a talianskej literárno-komparatistickej školy na čele s Dionýzom Ďurišinom a Armandom Gniscim)¹¹. V kontexte medziliterárnych vzťahov (povedané spolu so Žirmunským a Ďurišinom) sú to analogické, resp. podobné historicko-genetické a historicko-typologické súvislosti (fašistická ideológia a v tejto súvislosti podmienenosť spoločenského vývoja). Z hľadiska externých kontaktov sa vzťahy medzi oboma literatúrami (a v našom kontexte nás zaujíma konkrétne už naznačená tematika šoa) prejavovali formou publikovania správ, zmienok, literárno-kritických a literárno-teoretických štúdií a úvah – išlo o informovanie o talianskej literatúre (opačný jav bol zriedkavý) pre slovenského recipienta. Významným javom bol ideologický činiteľ, ktorý spôsobil selekciu autorov a tém na strane recipujúcej zložky. Daná tematika nebola v tejto súvislosti traktovaná na zodpovedajúcej úrovni.

V československo-talianskom kontexte (ako uvádzajú všetky talianske zdroje, t. j. nie v česko-talianskom kontexte, ako by z historického hľadiska bolo správne) som zdôraznil konkrétny literárny kontakt – a to vydanie memoárovej publikácie *Terezín* (v roku 1982 vo Florencii) v taliančine s textami a kresbami detí, internovaných v rovnomennom tábore (tu máme na mysli vzťah „od zahraničného autora k česko-slovenskému autorovi/prostrediu“). Vydanie knihy sa stretlo v Taliansku s enormným záujmom recipientov (jeho súčasťou bola aj výstava týchto textov a komentáre známych osobností, o. i. aj spisovateľky Giuliany Tedeschiovej – dodajme, že expozícia bola inštalovaná až v 120 mestách a obciach).¹² Za jeden z mála konkrétnych kontaktov medzi slovenskou a talianskou memoárovou literatúrou s témou holokaustu¹³ je aj Juraj Špitzer (teraz máme na mysli opačný proces, t. j. „od slovenského autora k zahraničnému“), ktorý vo svojom diele *Svitá, až keď je celkom tma* (podotýkame však, že až po zmene spoločensko-politickej situácie v Československu, konkrétne v roku

Humanitas. Problémy poetiky. Edit. Josef Dohnal, Danuše Kšicová, Ivo Pospíšil. Brno: Masarykova univerzita, FF, Ústav slavistiky, 2006.

- 11 Porov. aj I. Šuša: Súčasná talianska literárna komparatistika a jej vzťah k slovenským výskumom. In: Analytické sondy do textu 3. Banská Bystrica: FHV UMB, 2008.
- 12 Dielo ponúka okrem úvodných komentárov (Prima de Lazzarho z vtedajšej Talianskej spoločnosti pre kultúrne vzťahy s Československom a Otakara Petrika zo Židovského múzea v Prahe, ktorí približujú historické súvislosti internovania 15 000 detí v tábore a ich následnú smrť v Osvienčime-Birkenau). Špecifikom je obrazový charakter diela (tri štvrtiny knihy sú obrázky, zvyšok texty, resp. text, viažuci sa k obrázku a naopak), autormi sú deti a aj samotné dielo je z hľadiska recepcie určené detskému, resp. adolescentnému čitateľovi (bližšie porov. Terezín. Firenze: Grafiche il fiorino, 1982.)
- 13 Porov. aj I. Šuša: Holokaust v talianskej a slovenskej memoárovej literatúre. Brno: Tribun EU – Masarykova univerzita, FF, Ústav slavistiky, 2009.

1996) cituje talianskeho memoáristu Prima Leviho – aj to cituje jeho spomienky na priateľa, umelca Jeana Améryho (porov. s. 205). Z uvedeného je zrejmé, že Špitzer čítal Leviho spomienky (v roku 1996 bolo preložené do češtiny dielo *Potopení a zachránění*, ďalšie Leviho diela až po Špitzerovej smrti.) Mimo chodom, práve tieto dve diela (*Svitá, až keď je celkom tma* a *Potopení a zachránění*) sú žánrovo (ide o eseje) i „obsahovo“ príbuzné – môžeme predpokladať, že na Špitzera pôsobili inšpiratívne pri kreácii svojho diela (v kontexte Ďurišinovho chápania vzťahu prekladu a jeho inšpirácia pre domácu literatúru, t. j. výber diela – recepcia – reakcia – práve pri tejto tretej zložke sa domnievame, že išlo o inšpiráciu pri napísaní diela). Navyše, ide o tému rozpolupnú, bolo preto nutné študentom vysvetliť aj rozdielny postoj historikov a literárnych vedcov (M. S. Ďurica, I. Kamenec, D. Kováč, V. Marčok a i.) V závere prednášok som študentom ponúkol ešte jeden aspekt – aspekt prekladu. Zameral som sa v ňom najmä na preklady diel Prima Leviho do slovenčiny.¹⁴

Samozrejme, príprava vyučovacích hodín (prednášok) v interdisciplinárnom kontexte nebola (a nie je) jednoduchá. Vyžaduje si nielen odbornú *ad hoc* prípravu, ale dlhodobé štúdium a výskum danej problematiky. Tu do hry vstupuje erudícia a osobnosť lektora, zosúladienie filologickej a sociologickej (resp. politologickej, historickej zložky).¹⁵ Ako uvádza Jana Pekarovičová (Bratislava, 2002) v súvislosti s predpokladmi lektorov v zahraničí „je dôležitá interkultúrna/multikultúrna kompetencia lektora (okrem ďalších zložiek, ako sú znalosť reálií či geopolitický prehľad)“.¹⁶

14 Významným kontaktom (z hľadiska vzťahu medzi recipujúcim a recipovaným javom) sú sprostredkované kontakty, kde sa objavuje, ako už hovorí i samotný názov, ďalší činiteľ – sprostredkovateľ. V našom prípade je najdôležitejším prostredníkom preklad – ten môže výrazne zasiahnuť do medziliterárneho procesu (ako forma recepcie). V povojnovom období (obdobie socializmu v Československu) bola židovská tematika z talianskeho prostredia zatičená výberom ideologicky vhodnejších, bezproblémových či neutrálnych tém (najmä talianska „klasika“, prózy z dávnej histórie Talianska či prózy neorealitov). Je preto pochopiteľné, že rozsiahlejšia začala diela s uvedenou tematikou prenikať prostredníctvom prekladov do slovenčiny až po roku 1989. Porov. aj I. Šuša – P. Prando: *Le traduzioni di Primo Levi nel contesto interletterario slovacco-italiano*. In: *La traduzione come strumento di interazione culturale e linguistica*. Edit. Luca Busetto. Milano: Qu. A.S.A.R., s. r. l. 2008.

15 Porov. aj E. Kúchová: *Súčasná podoba areálových štúdií*. In: *Česká a slovenská slavistika na počátku 21. století*. Brno: Masarykova univerzita, FF, Ústav slavistiky, 2005.

16 Interkultúrna kompetencia podľa nej predstavuje tri zložky: a) vzťah k vlastnej kultúre – to znamená schopnosť ku kritickej sebareflexii, sebahodnoteniu a pozitívnej sebaaprezentácii, b) vzťah k cudzej kultúre ako schopnosť rešpektovať inú kultúru a pozitívne sa správať voči jej nositeľom, c) interkultúrny kontakt znamená schopnosť komunikantov správať sa interaktívne, kooperatívne a podľa možnosti s potrebnou mierou tolerancie a empatie riešiť možné nedorozumenia a konflikty. J. Pekarovičová: *Lingvodidaktická koncepcia slovenčiny ako cudzieho jazyka*. In: *Slovenčina ako cudzí jazyk*. Bratislava: FF UK, MC SAS, 2002.

„Živá slovakistika“ a jej vedecko-publikačný kontext

Ďalší relevantný moment, ktorý by sme radi spomenuli, je dôležitosť upriamenia sa lektora na súčasnú slovenskú literatúru. Študent musí mať pocit, že študuje „živú“ literatúru, napojenú tematicky i výrazovo na európske dianie, musí chápať jej špecifiká, rozdielnosti, ako aj jej integračnú funkciu.¹⁷ V tejto súvislosti chceme zdôrazniť jednak publikácie domácej (slovenskej) proveniencie, ako aj knihy a časopisy, ďalej publikácie, vydané na Slovensku v bilingválnej mutácii a napokon publikácie, vydané (resp. vydávané) v Taliansku.

K prvej skupine môžeme zaradiť publikácie z dielne Studia Academica Slovaca (SAS), najmä ich zborníky prednášok, so špeciálnym zreteľom na cudzinca-študenta slovakistiky. Tie ponúkajú nielen literárny, ale i lingvistický, etnologický či kultúrno-spoločenský záber. Sú akýmsi manuálom pre lektora, môžu však slúžiť aj samotným poslucháčom ako študijný materiál. (Zo špecializovaných prác SASu z oblasti literatúry by som dal rád do pozornosti *Slovenskú literatúru v jedenástich interpretáciách*, Bratislava, 2001). V súvislosti s kultúrno-spoločenským presahom (t. j. od literatúry smerom ku kultúre, histórii a geografii, t. j. kontext reálií), odporúčam lektorom knihu Kolomana Ivaničku *Slovensko Génus loci* (ako pomôcka pre lektora, Bratislava, 2000) a *Veselého potulky po Slovensku* od Štefana Moravčíka (využitie hravej formy vo výučbe geografie Slovenska, Martin, 1999). Dve vydania *Slovenských reálií* (prvý diel – Bratislava, 1996, a druhý diel – Bratislava, 2007) sú pre študenta-cudzinca náročné, texty sú komplikované a podrobné – aj tieto práce však môžu slúžiť ako študijný materiál na prednášky z reálií. (Vyučovanie reálií nie je možné v žiadnom prípade podceňovať – z hierarchického hľadiska by som ho zaradil na rovnakú horizontálnu úroveň s jazykovou a literárnou stránkou výučby na lektorátoch. Je potrebné poukázať na významné slovenské osobnosti, nevynechajúc pritom dvojstranný slovensko-taliansky či európsky aspekt¹⁸. Ako príklad môžem použiť meno Alexandra Dubčeka, ktorý je v talianskom kon-

17 O integrite a rozdielnosti (integritu a diversity) uvažuje aj politologička Patrizia Prandová. Porov. P. Prando.: Hlavné princípy a teoretické predpoklady federalizmu v kontexte politického myslenia. In: Interpolis '07. Bratislava: Pamiko, 2007.

18 Napríklad idey Alexandra Dubčeka je možné naviazať na tému európskosti a slovenského (resp. česko-slovenského) aspektu v nej (T. G. Masaryk, M. Hodža) a talianski európski federalisti, napr. Mario Albertini, ktorý „podporoval cieľ európskej federácie ako krok k realizácii univerzálnej federácie“ (s. 45). P. Prando: Osobnosť Maria Albertiniho v kontexte vývoja európskych federalistických teórií v Taliansku a v Európe. In: M. Goňcová a kol.: Evropa 21. stololetí: rozmanitosť a soudržnosť? Brno: Masarykova univerzita, 2008. Za pozornosť stojí v tejto súvislosti i ďalšia brnenská publikácia, opäť z pera Iva Pospíšila *Střední Evropa a Slované. Problémy a osobnosti*. (Brno, 2006), ktorá v areálovom a medziliterárnom kontexte predstavuje areál strednej Európy („skôr duchovný než ako reálny geopolitický priestor, ohnisko smerovania rôznych kultúr a národov“, s. 17) so svojimi osobnosťami, nevynechávajúc pritom ani osobnosti slovenskej literatúry a histórie.

texte mimoriadne známy, študenti ho však ako tvorcu Pražskej jari automaticky priradujú do českého kontextu, či Milana Rastislava Štefánika – ten je však, aj napriek slovensko-talianskemu aspektu – známy oveľa menej. Lektor však musí sprostredkovať i aktuálnu kultúrnu situáciu, napríklad vysvetliť, prečo je Jakubiskov „slovenský“ film Bathory v Taliansku označovaný za „maďarský“ – teda vysvetliť vzťah lexém maďarský/uhorský v slovenčine a *ungherese/magiario* v taliančine a pod.)¹⁹

Z diel, vydaných na Slovensku v bilingválnej (slovensko-talianskej mutácii) môžeme spomenúť slovensko-taliansky časopis pre teóriu a prax prekladu *Preduzioni/traklady* (ako zámerná kontaminácia slov traduzioni/preklady), ktorý vydal Taliansky kultúrny inštitút v Bratislave. Časopis poslužil na interpretáciu textov – študent interpretoval slovenský text, no pomôckou mu bol (zrkadlovo) taliansky text. Recipient sa zároveň zoznamoval s úskaliaми prekladu, jazykovými špecifikami oboch jazykov, na základe jednotlivých textových jednotiek naučil sa rešpektovať princíp prekladu „zmysel za zmysel“, nie „slovo za slovo“, odlišovať „falošných priateľov“, resp. „zradných slov“ (t. j. medzijazykovú homonymiu) a pod.²⁰ V tomto kontexte je nepochybne záslužnou práca Pavla Koprdu *Talianska literatúra v slovenskej kultúre v rokoch 1890–1980* (vydaná v roku 1994, teda už zbavená ideologického nánosu či preferencií niektorých autorov a smerov) s citlivým výberom tém, s opisom literárno-kultúrnych a historických vzťahov a s jasným využitím komparatistiky (napr. od románu k Pratorliniho a Jilemnického kronikám a pod). Pozitívom je aj obsiahle talianske resumé.

Študenti lektorátov majú vďaka podpore Ministerstva školstva SR a aktivitám SASu k dispozícii (prostredníctvom lektora) aj literárno-vedné a „areálové“ publikácie (v tomto zmysle na výučbu reálií), ktoré sa používajú aj v rámci vysokoškolského štúdia na Slovensku (napr. na neapolskom lektoráte sú to Šmatlákove *Dejiny slovenskej literatúry I. – II.*, Marčokove (analytické) *Dejiny slovenskej literatúry III.*, (v roku 2009 vyšli najnovšie *Dejiny slovenskej literatúry* pod vedením profesora Imricha Sedláka v dvoch zväzkoch, ktoré vzhľadom na ich systematickosť odporúčam aj pre študentov slovakistiky v zahraničí), *Rukoväť slovenskej literatúry*, *Slovník slovenských spisovateľov*, *Slovenská literatúra po roku 1989*, antológia Ústavu slovenskej literatúry Slovenskej akadémie vied *Čítame slovenskú literatúru I., II., III.*, čítanky pre stredné školy,

¹⁹ Na hodinách reálií som napríklad priblížil aj osobnosť slovenských herečiek Barbory Bobulovej a Antónie Liškovej, pôsobiacich v Taliansku, či kariéru futbalistu Mareka Hamšika, hrajúceho v FC Neapol.

²⁰ Spomeňme prvé číslo z roku 2000, v ktorom nájdeme diela slovenských autorov, preložených do taliančiny Žáryho preklady Cesare Paveseho či Turčányho preklady Francesca Petrarca, Vallove preklady Leonarda Sciasciu) a preklady diel talianskych autorov, preložených do slovenčiny (Slobodov Rozum od Gabrielly Calóvej, básne Jozefa Urbana od Fabrizia Iurlana či Mitanovu Patagóniu od Simony Ventiovej).

Slovacikum – súčasné Slovensko, samozrejme i beletria – v origináloch, t. j. v slovenčine alebo v prekladoch slovenských diel do taliančiny a CD-nosiče).

K tretej skupine publikácií môžeme zaradiť *Časopis slovenskej literatúry*, vydaný v taliančine ako *Rivista di letteratura slovacca*. (*Centro informativo di letteratura slovacca*). Napríklad aprílové číslo z roku 2007 (roč. 12, č. 1) vyšlo ako antológia významných diel súčasných slovenských autorov – preložená zo slovenčiny do taliančiny.²¹ Antológia prináša úryvky diel Dominika Tatarku *Sám proti noci* (preklad: Sonia Poleggiová), Vincenta Šikulu – *Na koncertoch sa netlieska* (preklad Manuela Vittoriniová), Pavla Vilikovského (preklad Alessandra Murová), poézie Mily Haugovej (preklad Daniela Laudaniová, Miroslava Vallová) a Štefana Strážaya (Stanislav Vallo, Sergio Monti), Alty Vášovej – *More* (preklad Alessandra Murová) či najmladšej generácie, ktorú reprezentuje Michal Hvorecký – *Mrakodrap* (preklad Daniela Laudaniová) a i. Jednotlivé úryvky sprevádza životopis autora, jeho zaradenie do literárneho kontextu a charakteristika tvorby. Nechýbajú ani recenzie najnovších slovenských kníh a zoznam odporúčaných diel, preložených do slovenčiny do taliančiny. Táto antológia je medzi študentmi slovakistiky mimoriadne obľúbená, môžem potvrdiť, že splnila svoj účel.²²

Slovenský inštitút v Ríme vydáva (vďaka iniciatíve Michala Lacka) ročenku, venovanú slovenskej kultúre, jazyku, politike a dejinám – *Slovak Studies*. Už samotný anglický názov zborníka príspevkov jednotlivých osobností (väčšinou žijúcich a pôsobiacich v Taliansku, resp. v ďalších krajinách, najmä v Austrálii, Švajčiarsku a v USA) nám evokuje medzinárodný tím autorov a lingvisticky zdatného recipienta (jednotlivé príspevky sú publikované v angličtine, nemčine, francúzštine a taliančine). Vzhľadom na internacionálny charakter zborníka sa idey autorov neuzatvárajú len do talianskeho vedeckého prostredia – či už z hľadiska čitateľského okruhu, ako aj z hľadiska predmetu jednotlivých štúdií. Autori sa snažia predstaviť predovšetkým neprebádané (málo známe) či diskutabilné témy. Je logické, že vzhľadom na redakčnú radu časopisu (Milan S. Ďurica, Dominik Hrušovský, Ivan Kútny, Jozef M. Rydlo, Marián M. Stolárik, Agostino Visco a František Vnuk) je jeho obsah zameraný najmä na vzťah histórie a jazyka a na religiózny aspekt literatúry, umenia a kultúry.²³

21 Brillantný úvod známej prekladateľky Miroslavy Vallovej (do slovenčiny preložila napr. diela Giovanního Bocaccia, Alberta Moravíu, Umberta Eca, Giorgia Bassaniho, Alessandra Baricca či Guida Morselliho), v ktorom zhrnula pre talianskeho čitateľa vývinové etapy slovenskej literatúry v historickom kontexte, rozšíril recipientovi obzor nepoznaného kultúrneho a literárneho areálu.

22 Porov. aj I. Šuša: K vybraným slovakistickým literárnovedným a prekladovým publikáciám v Taliansku. In: *Nová Filologická revue*. Banská Bystrica: FHV UMB, roč. 1, č. 2, 2009.

23 Poukázali by sme najmä na 32. a 33. číslo *Slovak Studies*, vydaného v roku 2000, v ktorom Agostino Visco odhaľuje postavenie Slovenska v Rakúsko-uhorskej monarchii, všimá si pôvod Slovákov (od najstarších čias), svätoštefánske obdobie, maďarizačné tendencie, slo-

Okrem toho majú študenti k dispozícii taliansku učebnicu Bruna Meriggiho *Storia delle letterature ceca e slovacca* (Milano), v preklade Dejiny literatúry českej a slovenskej ešte z roku 1958, ktorá je síce bázou a akýmisi „otvorenými oknami“ do slovenskej literatúry, mnohé pohľady v nej sú však už zastarané, prekonané a neaktuálne (nehovoriac o aspektoch, ktorý sme už spomínali – študent musí vidieť „aktuálnosť“ štúdia literatúry, cítiť kontakt so svetom).

Celkovo však musíme konštatovať, že stále pretrvávajú nedostatok odborných štúdií, kníh a učebníc zo strany talianskych autorov, ktorí by sa zaoberali dejinami slovenskej literatúry. Marta Kerul'ová ešte v roku 2000 poukázala na karenciu odborných publikácií v oblasti literatúry i jazyka, ako uvádza, vidí len jediné riešenie – „zaoštarovať nové prehľadné čiže dostatočne stručné a prístupné dejiny slovenskej literatúry v taliančine, s prihliadnutím na špecifické okolnosti talianskeho lektorátu a spoločenskej objednávky“.²⁴ Ako sme však ukázali, túto úlohu na seba prevzali (väčšinou slovenskí literárni vedci, prekladatelia) a to za výdatnej pomoci Veľvyslanectva Slovenskej republiky v Ríme (najmä veľvyslanec Stanislav Vallo, ktorý je známym a renomovaným prekladateľom z talianskej literatúry) – práve vďaka nim vychádzajú odborné publikácie, organizujú stretnutia so slovenskými spisovateľmi a prekladateľmi v Taliansku a prostredníctvom scénických čítaní, besied, literárno-výtvarných podujatí a pod. propagujú našu literatúru a kultúru ako takú (najnovšie na medzinárodnom knižnom veľtrhu v roku 2010 v Boloni).

Okrem prednášok (v rámci úväzku) a špecializovaných prednášok, podpory jazyka, literatúry a reálií (vzbudiť záujem študentov o štúdium slovakistiky), je dôležitou súčasťou práce lektora i propagácia lektorátu²⁵ – a to nielen v rámci danej fakulty, resp. univerzity (smerom k študentom a kolegom), ale aj smerom von, t. j. dať o lektoráte (i lektorovi, t. j. o jeho profesionálnej vedeckej činnosti, publikáciách, jeho kmeňovom pracovisku v SR a pod.) vedieť vo vedeckých kruhoch daného štátu, v našom prípade v Taliansku. Uvedenému aspektu sa často, bohužiaľ, venuje malá pozornosť, tu sa však už musia prejaviť aj individuálne schopnosti a prejavy samotného lektora. V súvislosti s pedagogickou činnosťou však môže mať podcenenie propagácie fatálne konsekvencie – po-

vensko-maďarské vzťahy a aktivity slovenského národného hnutia. Cenným sú zistené kontakty predstaviteľa talianskeho revolučného hnutia Giuseppe Mazziniho a slovenských hnutí podobného typu, slovenského nevnímajúc. Obsiahla štúdia môže slúžiť ako materiál pre štúdium histórie v rámci reálií (slovenské dejiny v európskom kontexte).

24 Kerul'ová, M.: K problému učebníc na lektoráte v Neapole. In: Slovenčina ako cudzí jazyk. Bratislava: FF UK, MC SAS, 2002.

25 Tereza Smolińska v súvislosti so znalosťami poľských študentov o Slovensku uvádza anketu, v ktorej jeden z oslovených napísal: „Hanbím sa to priznať, ale nemôžem si na nič spomenúť“. In: Slovensko-poľsko bilaterálne vzťahy v procese transformácie. Ved. Redaktor Jozef Hvišč (Bratislava, 2008). Porov. aj brnenskú recenziu od Ludvíka Štěpána „O slovensko-poľských vzťahoch“ v časopise *Slavica Litteraria* č. 11/2008, s. 186–187.

tenciálny študent odíde študovať iný cudzí jazyk. A napokon je tu ešte jeden (a to nie nepodstatný) moment – dôležitosť podpory zo strany prijímajúcej strany (t. j. zahraničnej univerzity). Nedostatočná či dokonca absolútne absentujúca podpora dostáva lektora do pozície „nemohúceho“, čo mu sťažuje jeho vedeckú, pedagogickú i organizačnú prácu. Ideálnou je kombinácia spolupráce vysielajúcej (Ministerstvo školstva SR) a prijímajúcej strany (tamajšia univerzita) s úzkou spolupracou s veľvyslanectvom a krajanským spolkom, resp. spolkami (t. j. organizácie rodákov) v danej krajine.

Literatúra:

- ADEI.: Voci dalla Shoah. Testimonianze per non dimenticare. Firenze: La Nuova Italia, 1996
- ČULENOVÁ, E.: Práca so študentom na začiatku kurzu slovenského jazyka pre cudzincov. In: Slovenčina v menšinovom prostredí. Štúdie z II. medzinárodnej vedeckej konferencie Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku. Békešská Čaba, 17.–18. októbra 2007. Békešská Čaba, 2008
- GYORGY, L.: Slovensko-maďarský bilingvismus na národnostne zmiešanom území. In: Slovenčina v menšinovom prostredí. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 2008
- KERULOVÁ, M.: K problému učebníc na lektoráte v Neapole. In: Slovenčina ako cudzí jazyk. Bratislava: FF UK, MC SAS, 2002
- PEKAROVIČOVÁ, J.: Lingvodidaktická koncepcia slovenčiny ako cudzieho jazyka. In: Slovenčina ako cudzí jazyk. Bratislava: FF UK, MC SAS, 2002
- POSPÍŠIL, I.: Genologie a proměny literatury. Brno: Masarykova univerzita, 1988
- POSPÍŠIL, I. Labyrinth kroniky Brno: Blok, 1986
- POSPÍŠIL, I. Střední Evropa a Slované. Problémy a osobnosti. Brno: Masarykova univerzita, 2006.
- POSPÍŠIL, I. Úspěšný pokus o směrovou a personalistickou historii moderní ruské literatury. In: Slavica Litteraria, roč. 11. č. 2, Brno: Masarykova univerzita, 2008
- PRANDO, P.: Hlavné princípy a teoretické predpoklady federalizmu v kontexte politického myslenia. In: Interpolis '07. Bratislava: Pamiko, 2007
- PRANDO, P. Osobnosť Maria Albertiniho v kontexte vývoja európskych federalistických teórií v Taliansku a v Európe. In: GOŇCOVÁ, M a kol.: Evropa 21. století: rozmanitosť a soudržnosť? Brno: Masarykova univerzita, 2008.
- PRANDO, P. European federalist vision and its compatibility with the ideas of the phenomenon of multiculturalism. In: Intercultural dialogue. Prešov: Grafotlač, 2009
- ŠUŠA, I. Holokaust v talianskej a slovenskej memoárovej literatúre. Brno: Tribun EU/Masarykova univerzita, FF, Ústav slavistiky, 2009
- ŠUŠA, I. Slovakistika v zahraničí. In: Svensk Slovak Info. roč. 6, č. 2/2009. Stockholm: Svensk Svensk Foreningen, 2009

